

5. Хоменко Б., Циганюк В. Подільськими стежками Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2004. 147 с.

6. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології. Мюнхен, 1993. 113 с.

Брижата Діана – здобувач ступеня вищої освіти магістра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: українська історична проза другої половини ХХ століття.

Уляна Скрипник

Наук. керівник – к. філол. н., ст. викл. Зелененька І. А.

ДЖЕРЕЛА ФІЛОСОФСЬКИХ МІРКУВАНЬ У ЛІРИЦІ ВІДЛИГІВЦІВ: ТЯГЛІСТЬ І КОНТЕКСТ

Українська філософська поезія від моменту свого виникнення у Київській Русі має свої визначальні, неповторні риси, що зумовлені рядом причин, а також розвитком усієї світової та материкової (тобто територіально – вітчизняної) української філософської думки. Витоки філософської лірики – у міфології та в фольклорі, що проникли своїми мудрими узагальненнями в оригінальну літературу. Первинний зв'язок сучасної філософської поезії простежуємо незмінно з класичною та з давньою європейською філософією.

Домінанта філософських узагальнень у творах полеміста Івана Вишенського й мандрівного філософа Григорія Сковороди підживили філософсько-поетичні традиції у творах ренесансних полемістів і також у філософії барокових поетів. Бароковий тип свідомості перейшов у необароковий, змінивши погляди на світобудову. Отже, давня українська філософська

література опиралася на полемічність як на одну з характерних рис української середньовічної літератури, і далі ця традиція поширилася навіть у поезії ХХ століття, що доводять літературознавці М. Жулинський, Т. Ковалів, В. Моренець, Елеонора Соловей, на які у своїй праці про поезію офіційних поетів – відлигівців та дисидентів опиралася подільська дослідниця Ірина Зелененька [3, с. 12].

Категоріальність часу, столітня дискусійність щодо Бога стали визначальними у філософській поезії та в філософії як у передовій науці. Категорія часу стала ідеєю в українській філософській поезії, адже її різноманітні аспекти цікаво виявляють себе й нині, саме це, гадаю, варто інтерпретувати у школі учням. Філософські традиції поезії з плином часу еволюціонували, у певний спосіб видозмінювалися, а проте завжди залишалися такими, які відігравали важливу, цементуючу роль у розвитку літературного процесу в Україні [1, с. 92].

Визначення канонів, критеріїв та чітких меж філософської лірики, зокрема в буремному ХХ столітті та в несподіваній сучасності, ступенево ускладнюється з однієї причини – із посиленням у літературі інтелектуалізму, а також із видозміною постмодерних тенденцій, із рухом до післяпостмодернізму. Оскільки триває розмивання родових меж, філософська лірика є такою формою поезії, яка може функціонувати як домінуюча в будь-яких детермінантах новітньої естетики, балансувати між жанрами, інтегрувати родові форми. Вельми цікаво буде це спостерігати в поезії Дмитра Павличка, чия творчість транслюється в нашій літературі від Відлиги до Майдану, тобто в поезії одного з наших найзнаковіших сучасників [2, с.8].

Наскрізно онтологічною стала українська поезія ХІХ століття часів романтизму та, особливо, реалізму, домінантами стали теми часу й смерті. З'явилася широко в поезії також емблематична символіка, що практикувалася ще в розвиненому бароко, вона сполучилася з

індивідуально-чуттєвою образністю. Згадаємо тут сквородинівську «філософію серця», наявну у творах поетів-романтиків, глибокий філософізм творів «Кобзаря» Тараса Шевченка, збірки «З вершин і низин» Івана Франка, європеїзм неоромантичної поезії Лесі Українки. Рецепція світової літератури в філософсько-поетичній традиції ХХ представлена в віршах книги «Сонячних кларнетів», «Замість сонетів і октав», а також збірки «Плуг» Павла Тичини, а також у спадщині «неокласиків». Зразки філософської елегії та міфософської естетики знаходимо у творчості Богдана Ігоря Антонича і Володимира Свідзінського [5, с. 101].

Поети молодшої генерації, чії твори представлені в філософському ключі, – це Іван Драч, Ліна Костенко, Микола Вінграновський, Василь Симоненко та інші. Тема Бога й автора мистецьких творів усе присутня в поезіях Василя Стуса. Українська поезія останніх десятиріч ХХ – початку ХХІ ст. постала, мабуть, найбільше на творах шістдесятників, у ній виразнішими є афористичність і життєпізнання, нові знання про світ і всесвіт, а також про любов і про ненависть.

Філософська лірика у предметі свого пізнання залишається зі століття в століття вельми близькою й до самої філософії, має з нею типологічний характер. Вона постала як один із домінантних варіантів лірики, бо має здатність оптимально реалізувати можливості узагальнення думки про світ, про природу та про людину.

Актуальною для нас є теза про те, що художня думка про сучасну людину є рівноцінною в більшості напрямів і структурних варіантів, поза лірико-філософським контекстом [6, с. 170]. Тобто належність певного твору до філософської лірики ще не є гарантуванням художності. Усе це вельми складно інтерпретувати в межах шкільної освіти, а тому наша наукова робота присвячена виокремленню головних моментів розуміння філософської поезії України ХХ століття, на прикладі поезії Дмитра Павличка.

Специфіка філософської лірики полягає в тому, що вона є художнім відбором загального й значущого в свідомості багатьох людей, особливо – поетів. Свого часу, проаналізувавши лірику Володимира Свідзінського, російських поетів Олександра Пушкіна, Івана Буніна, Олександра Блока, Володимира Маяковського, Елеонора Соловей вказала не на загальне, а на його пошук, орієнтацію на відкриття й переживання [11, с. 34]. Подібний пошук відзначаємо і в Дмитра Павличка, звернімо увагу на поезію «Живу, як той гірський потік...» зі збірки «Таємниця твого обличчя»: *«Живу, як той гірський потік, / На спокій – ні хвилини. / Іскрюсь від кременя в бігу, / Туманюся від глини...»* [10, с. 25], це продовжується в наступній строфі: *«Спадаю дзвінко з темних скель / У плесо, повне гулу. / Від крові пурпурним стаю, / А чорним – від намулу»* [10, с. 25].

Філософську лірику традиційно визначають як «напруженість духовних шукань» [11, с. 76]. Отже, мислячий автор запитує світ, створює з запитань своєрідну поезію думки, філософська поезія може опроявлювати процес народження думки, навіть природа може позначати характер мислення, перебіг думок і переживань у філософській поезії. Отже, суть і основу філософської лірики складає всезагальне і родове, субстанційне і пережите, що в заданому поетом масштабі світобудови специфічно набуває все нових рис. Це певна дефініція нашого дослідження, котру ми розвинемо в роботі.

Класичним науковим підходом до розгляду філософської лірики є її своєрідність, конкретизована в межах поетики. Філософська лірика як жанр поезії детермінується лише її властивим специфічним проявом – рухомим співвідношенням відсотків епічного та ліричного начал. Характер співвідношення ліричного та епічного начал досі перебуває під дискусійним питанням для науковців.

Якщо спробувати визначити межі присутності особистості автора, а також особистісну основу в поезії (як

власне ліричну, так біографічну, моральну та психологічну – це вельми важливо навчити учнів виконувати в старших класах, доречно – саме на прикладі майстерної поезії Дмитра Павличка), то можна помітити, що поет філософського складу мислення постійно дошукується не аксіоми, а істини.

Отже, ліричний герой віршів Дмитра Павличка перманентно, гостро й позірно переживає конфлікт, що не може поглиблюватися поміж думкою та світом. Ліричному «я» автор, як правило, відводить інше місце, аніж це властиво, до прикладу, ліриці пейзажній чи любовній. Для автора філософської поезії хід і результат перебігу евристичної думки, а не сама суб'єктність, її яскравість.

Література

1. Дуркалевич В. Дмитро Павличко: постать очима сучасників // Дивослово. 2005. №10. С.91–92.
2. Жулинський М. Два крила несамовитого Павличка // Урядовий кур'єр. 1999. 28 вересня. С. 8.
3. Зелененька І. «Чиї це ілюзії стенають плечима, якого народу...» : Тарас Мельничук і літературний процес 60-90-х років в Україні : Монографія. Вінниця : «Едельвейс і К», 2008. 152 с.
4. Лексикон загального та порівняльного літературознавства Чернівці : Золоті литаври, 2001. 636 с.
5. Моренець В. Дмитро Павличко // Історія української літератури ХХ століття.: У 2-х кн. Кн. 2. Ч. 2: 1960-1990-ті роки : навчальний посібник / за ред. В. Дончика. Київ : Либідь, 1995. С. 101.
6. Неділько В. Дмитро Павличко // Українське слово : Хрестоматія української літератури і літературної критики ХХ століття. У 4 кн. Київ : Рось, 1994. Кн. 3. С. 170–177.
7. Павличко Д. Гранослов : Лірика. Київ : Радянський письменник, 1968. 120 с.

8. Павличко Д. Любов і ненависть : Вірші та поеми. Київ, 1983. 272 с.
9. Павличко Д. Наперсток Київ : Основи, 2002. 128 с.
10. Павличко Д. Таємниця твого обличчя: Поезії. Київ : Основи, 1998. 112 с.
11. Соловей Е. Українська філософська лірика Київ : Юніверс, 1999. 368 с.
12. Ткаченко Л. Ностальгія Дмитра Павличка // Слово і час. 1999. № 10. С.48–52.

Скрипник Уляна – студентка 2 курсу факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: українська поезія другої половини ХХ століття.

Тетяна Самсонюк

Наук. керівник – к. філол. н., ст. викл. Зелененька І. А.

ФОРМА ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПОЕТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ДМИТРА ПАВЛИЧКА ЯК ВІДЛИГІВЦЯ

Постать поета Дмитра Павличка окреслюється важливою ланкою зв'язку між поколінням класиків і тим новим поколінням, яке, прийшовши в поезію в шістдесяті роки, багато в чому визначило напрям її подальшого розвитку [3, с. 99]. Рух «шістдесятників» став новою хвилею національного відродження. Відродилося дуже багато із духовно-мистецьких досягнень Розстріляного Відродження 20-30-х років ХХ століття. «Шістдесятництво», двадцять роки, було кардинальним поворотом до нового бачення світу і людини в ньому. Основним його ядром було творче покоління, сформоване в період тимчасового «потепління», осудженого сталінізму та